

Den utvidede utenriks- og konstitusjonskomite
Møte tirsdag den 14. mai 1957 kl. 10.

Formann: F i n n M o e .

Til stede var: Bøyum, Reidar Carlsen, Hambro, Konrad Knudsen, Langhelle, Finn Moe, Smitt Ingebretsen, Kjøs, Borgen, Røiseland, Selvik, Strøm, Johan Wiik, Oscar Torp og Vatnaland.

Av Regjeringens medlemmer møtte utenriksminister Lange og statsråd Skaug.

Til stede var dessuten: Fra Utenriksdepartementet: Utenriksråd Skylstad, ekspedisjonssjef Sommerfelt, ekspedisjonssjef Fr. Jacobsen, byråsjefene Georg Kristiansen og E. Skartum og sekretær Knut Hedemann. Fra Handelsdepartementet: Ekspedisjonssjef Getz Wold og byråsjef Hertzberg Erichsen.

Formannen: Det er kommet en del spørsmål til på dagsordenen, så programmet foreløpig er følgende: Først vil statsråd Skaug og ekspedisjonssjef Sommerfelt redegjøre for forhandlingene om frihandelsområdet, og så vil utenriksministeren si en del om hvordan Suez-spørsmålet ligger an nå etter at det jo er truffet et oppgjør – får man vel kalle det – og England er gått med på å bruke Suez-kanalen – og videre si en del om NATO-møtet, nedrustningsspørsmålet og om kontroversen med Spania, og endelig vil han da, hvis det er tid til det, si litt om Europarådet og Ministerkomiteens møte.

Fordi det er så mange saker, blir det nokså mange embetsmenn som møter frem, men de behøver jo ikke være her hele tiden.

Jeg forstår det slik at først vil statsråd Skaug si et par innledende ord, og så videre overlate redegjørelsen til vår hovedforhandler, ekspedisjonssjef Sommerfelt.

Statsråd Skaug: På det møte i komiteen da vi sist hadde anledning til å redegjøre for forhandlingene i Paris, ble det fra komiteens side uttalt ønske om å få oversendt alle viktigere rapporter som kom til departementene i forbindelse med Paris-arbeidet. Det var et nokså stort materiale, så det tok noen tid før vi fikk stensilert opp det hele. Det er nå en ukes tid siden vi sendte materialet over til komiteen – jeg tror det var 25 eksemplarer av alle de rapporter som da forelå og som er av betydning. Departementet skal da også sørge for i tiden fremover å sende over disse rapportene etter hvert som de kommer, og det skulle vel da forhåpentlig gjøre det mulig for komiteens medlemmer fortløpende å kunne følge utviklingen i denne saken, og det skulle da heller ikke være nødvendig å gi noen særlig utførlig muntlig redegjørelse i komiteen for det som foregår. På den annen side tør det vel være så at komiteens medlemmer kanskje vil ønske å reise spørsmål i forbindelse med de rapporter som sendes inn, og vi setter jo selvsagt meget stor pris på at det skjer.

Siden det er så mange saker på dagsordenen i dag, tror jeg det vil klare seg med en relativt kort muntlig redegjørelse fra ekspedisjonssjef Sommerfelt om det

som har skjedd i den siste tiden, og forhåpentlig vil det da også bli tid til noen spørsmål hvis det kommer ønske om det fra komiteen.

Ekspedisjonssjef Sommerfelt: I og for seg er det ikke så meget å tilføye siden byråsjef Skarstein ga sin redegjørelse den 26. april, idet det bare har vært ett møte i Paris siden da. Men den utvikling – eller kanskje rettere sagt mangel på utvikling – som byråsjef Skarstein antydet i sin redegjørelse, har fortsatt. Det er blitt stadig vanskeligere å få seks-makts-representantene til å komme med forpliktende eller bindende uttalelser hva de forskjellige utestående problemer angår, og årsaken til dette er kort og godt Frankrike. De andre fem, selv om de kanskje ville ha lyst til å komme med forskjellige uttalelser som på mange områder ikke vil være helt på linje med det franske syn, insisterer nå på å gå stille i dørene inntil det franske parlament har ratifisert Roma-traktaten. Debatten i det franske parlament vil etter planen bli innledet i midten av juni, men det er meget som taler for at saken ikke kommer til endelig avstemning før henimot slutten av juli. På den annen side vil nok regjeringen Mollet sikkert gjøre alt mulig for å oppnå et resultat før parlamentet tar sommerferie. De nåværende tips med hensyn til avstemningen går ut på at forslaget skulle få flertall med ca. 40 stemmers overvekt. Den italienske regjeringskrise kan naturligvis forsinke behandlingen i Roma, men flertallet i det italienske parlament synes å være sikret.

I Bonn har Forbundsrådet allerede enstemmig godkjent Roma-traktaten ved første lesning, og Forbundsdagen vil ta standpunkt før sommerferien. Også her synes flertallet å være sikret. Be-Ne-Lux-statene vil ikke ta ratifikasjonsdebatten før i oktober – november. Konklusjonen på dette skulle da være, at såfremt det ikke forestår noen umiddelbar fransk regjeringskrise, vil traktaten være ratifisert av de seks innen årets utgang, hvilket igjen da vil si at det europeiske fellesmarked vil begynne å virke fra 1. januar 1959.

Det synes nå som om den britiske regjering har slått seg til tåls med et nedsatt tempo i arbeidet med frihandelsområdet i Paris, og med at det traktatutkast som vil kunne drøftes på statsrådsmøtet i OEEC i juli, kanskje blir lovlig tynt og fullt av huller. Dette betyr imidlertid bare at det blir desto mer å gjøre til høsten, da britene sikkert vil gå inn for å få arbeidet i Paris ferdig før nyttår, slik at gjennomføringen av frihandelsområdet kan komme i takt med gjennomføringen av fellesmarkedet.

I denne forbindelse kunne det kanskje være av interesse å nevne at det ble holdt et møte i Genève like før påske i den såkalte intersesjonale komite i GATT, en komite som møter mellom GATT's sesjoner, og hvor Norge er medlem. I denne komite ble det uttalt en meget sterk misnøye både fra sør-amerikanske land og særlig fra Japan over at det ikke var blitt holdt noen spesiell sesjon i GATT for å drøfte Roma-traktaten før undertegning og ratifikasjon, men at GATT bare var blitt stillet overfor et fait accompli. Det norske standpunkt under denne debatt var at GATT ville få en meget viktig oppgave som vakthund i overgangsperioden under gjennomføringen av fellesmarkedet. Resultatet av møtet var at det skal holdes et nytt møte i den intersesjonale komite i august – september, og man må regne med at Roma-traktaten kommer opp til full kritisk gjennomgåelse på GATT-sesjonen til

høsten. Det er umulig å ta denne diskusjon uten at frihandelsområdet samtidig kommer under debatt, og de land som skal være med i frihandelsområdet – bortsett fra de seks – vil da i og for seg stå i den samme vanskelige forhandlingsposisjon som de hadde kunnet frykte hvis det hadde blitt en spesiell sesjon i GATT nå til våren, nemlig den konstellasjon at man arbeider for fullt i Paris med tilknytningen til Roma-traktaten – mens man samtidig i GATT skal debattere denne traktats svakheter.

Jeg vil nevne et par saker som ble drøftet på det siste møte i Paris i gruppe 21, 2. – 4. mai. Til dette møtet hadde sekretariatet utarbeidet et naturligvis meget tynt – men dog et utkast – til en traktat, og fra norsk side var man ikke tilfreds med den formulering som inneholdtes med hensyn til den *generelle økonomiske politikk* som burde føres av medlemslandene i et frihandelsområde. Den norske delegasjon presenterte derfor et memorandum som pekte på de prinsipper som frihandelsområdet må dekke med hensyn til nødvendigheten for at medlemsregjeringene fører en ekspansiv politikk med full og rasjonell sysselsetting. Det norske innlegg i debatten fikk støtte både fra britene og fra franskmennene, og man ble anmodet om å formulere forslag til konvensjonsbestemmelser – bestemmelser som nå er ferdig utarbeidet her hjemme og som vil bli oversendt sekretariatet.

Det annet punkt som det kan være av interesse å nevne, er spørsmålet om *kapitalbevegelsene*. Dette problemet ble inngående drøftet her hjemme før møtet, og sekretariatsforslaget til konvensjon var heller ikke på dette punkt tilfredsstillende for den norske delegasjon, i all fall ikke hva langtidsaspektene i kapitalbevegelsen angår. Delegasjonen pekte på at det ikke er mulig å formulere regler om kapitalbevegelser, som er anvendelige både for kapitaleksporterende og for kapitalimporterende land og at en liberalisering av kapitalbevegelsene ikke nødvendigvis vil løse det langtids-kapitalproblem som gjennomføringen av frihandelsområdet vil medføre, men at medlemslandene må treffe positive tiltak slik at kapitalen kan flyte dit hvor de mest produktive resultater kan oppnås. Vi fremsatte samtidig forslag til endringer i sekretariatets tekstforslag, som i all fall i en viss utstrekning skulle tilgodese disse synspunkter. Vi fikk støtte særlig fra danskene og svenskene, men dette problem vil jo bli gjenstand for fortsatt behandling.

Endelig fant delegasjonen at tidspunktet nå var kommet til at man i gruppe 21 tok opp drøftelsene om *vareområdet* – hvilke varer som skulle gå inn i frihandelsområdet. Delegasjonen reiste derfor under «Diverse» spørsmålet om man ikke på neste møte i gruppe 21 burde forsøke å få istand et fellesmøte med den gruppe som steller med Landbrukssektoren, gruppe 22, for å få en viss koordinering av arbeidet. Dette var særlig britene mindre lystne på, men konklusjonen ble at den norske delegasjon ble anmodet om å fremsette et PM om vareområdet i gruppe 21. I og for seg hadde vi jo da oppnådd vår hensikt, idet vi hadde fått henlagt debatten om dette problem i gruppe 21 og således ikke i en gruppe som vesentlig består av landbrukseksperter. Dette PM er under utarbeidelse nå her hjemme og vil bli behandlet i den norske interne komite på et møte senere i dag. Det er blitt utarbeidet

av Fiskeridepartementet i samråd med Handelsdepartementet og Utenriksdepartementet, og jeg vil kanskje bare få lov til å nevne ganske skissemessig hva det går ut på. Vi insisterer i dette PM på at spesielle industrielt bearbeidede fiske- og fangstprodukter innen et frihandelsområde blir tatt med på linje med de øvrige industrivarer. Med spesielle industrielt bearbeidede fiske- og fangstprodukter har vi da først og fremst tenkt på fett og oljer, sildemel, fiskemel, fiskehermetikk og dypfrosne fiskevarer av alle slag. Vi innrømmer at det er av betydning for Storbritannia å bevare de viktigste trekk i imperiepreferansesystemet, men forlanger en nærmere analyse av den britiske importstruktur når det gjelder produkter av fiske og fangst, idet vi antar at denne vil vise at importen fra preferanseområdet bare utgjør en liten del av Storbritannias samlede import.

Endelig innrømmer vi at det kan være grunnlag for å etablere visse særbestemmelser for de produkter fra fiske og fangst som ikke kan henregnes til industrisektoren. Motiveringen for dette er vesentlig den at det gjelder varer som er lett bedervelige og at fiskerinæringen for en stor del er sesongpreget og sterkt avhengig av værforholdene. Vi ber derfor om at denne sektoren må bli gjort til gjenstand for en behandling av et eller annet organ som arbeider med frihandelsområdet, og at dette organ da blir sammensatt av eksperter i fiskerinæringen. Som konklusjon vil vi da fremføre at Norge må insistere på at de industrivarer innen denne sektor som er nevnt, kommer inn i frihandelsområdet på like linje med de øvrige varer, og at behandlingen av denne sak vil finne sted i gruppe 21.

Det er naturligvis ikke så forferdelig lett å forfekte disse standpunkter. Blant annet kan man jo tenke seg at det blir visse spørsmål om hvorfor fiskehermetikk skulle bli behandlet forskjellig fra kjøtthermetikk, og om Norge eventuelt ville være villig til å gå med på at kjøtthermetikk og andre hermetiske varer, grønnsaker osv. kommer med i frihandelsområdet. Men tiden vil vise hvilken mottagelse dette initiativ får.

Til slutt vil jeg nevne at neste møte i Paris vil finne sted fredag i inneværende uke.

Formannen: Jeg takker for redegjørelsen. – Er der noen spørsmål?

Vatnaland: Ekspedisjonssjef Sommerfelt nemnde eit PM som dei heldt på å utarbeida no, og eg skjønna det slik at det var spesielt dei forskjellige fiskeprodukt det omhandlar. Går det an, når det blir ferdig, at det kunne bli sendt om til komitedlemene?

Statsråd Skaug: Det er ingen ting i veien for det. Dette memorandum skal behandles av den norske interne komite på et møte senere i dag, idet det jo må drøftes der. I den komite sitter som bekjent representanter for alle næringsorganisasjoner. Så snart det er ferdigbehandlet der, skal vi med glede sende det over til komiteen. Dette memorandum må innleveres av delegasjonen på det møte som begynner i Paris på torsdag i denne uke.

Vatnaland: Eg vil berre gjerne seia at eg er svært takksam for det.

Formannen: Jeg vil gjerne i den forbindelse spørre: Er det noen utvikling med hensyn til landbruksproduktene?

Ekspedisjonssjef Sommerfelt: Jeg har inntrykk av at arbeidet i gruppe 22 står svært stille. Jeg kan opplyse i den forbindelse at utenriksminister Spaak ved en anledning uttrykte sin store bekymring overfor det britiske standpunkt med hensyn til jordbruksproduktene. Han tror at det ikke vil bli så lett å få seks-maktenes parlamenter til å akseptere at frihandelskonvensjonen skal stille en så stor del av vareområdet utenfor frihandelsområdet. Man kommer vel ingen vei der nå så lenge Roma-traktaten ikke er ratifisert.

Statsråd Skaug: Arbeidet i gruppe 22 har vel frem til nå i ikke uvesentlig grad dreiet seg om å søke å finne ut hva de seks egentlig er blitt enige om, og hva de forskjellige bestemmelser i Roma-traktaten egentlig går ut på, og det ser ut til å være overordentlig vanskelig. Det henger da tildels sammen med det forhold at de seks jo bygger på at de institusjoner som skal settes opp der – de overnasjonale institusjoner – i stor utstrekning skal arbeide med disse spørsmål, og at vedtak skal fattes innenfor denne institusjonelle ramme. Der kommer det da opp et spesielt problem for så fremt dette skal ha parallelle bestemmelser, idet frihandelsområdet jo ikke vil ha disse institusjoner, slik at en rekke av de problemer som der vil bli diskutert, må man i forbindelse med utarbeidelsen av bestemmelsene om frihandelsområdet forsøke å få løst allerede ved utarbeidelsen av traktaten. Dette er et problem som man ganske sikkert kommer til å ha ganske store vanskeligheter med under de fortsatte forhandlinger.

Utenriksminister Lange: Jeg kan bare gi den opplysning at under de forhandlinger som foregikk i Bonn mellom statsminister Macmillan og den tyske forbundskansler, presset man fra tysk side meget sterkt på at alle disse problemene som vil oppstå – og som man er klar over vil oppstå – i forbindelse med frihandelsområdet, måtte man ikke gå for dypt inn i før Roma-traktaten var ratifisert. Hovedsynspunktet hos de seks er nok at de må for enhver pris unngå komplikasjoner som kunne gi traktaten om fellesmarkedet samme kranke skjebne som traktaten om Europa-hæren fikk, og derfor ber de om at man ikke skal presse på for å få avklart disse problemene.

Formannen: Forholdet er vel da det, at man må regne med at det ikke vil kunne gjøres noen fremgang med frihandelsområdet før traktaten om fellesmarkedet er ratifisert i hvert fall av Frankrike?

Statsråd Skaug: Ja, i all fall Frankrike.

Formannen: Hvis ingen har noe spørsmål å komme med, får vi vel anse oss ferdige med dette punkt på dagsordenen.

Statsråd Skaug: Det kan jo gjøres en hel del, og dette overordentlig vanskelige punkt om varenes opprinnelse er det nødvendig å gjøre en hel del med. Det er et problem som reiser seg for frihandelsområdet, men som ikke eksisterer for fellesmarkedet. Også på andre tekniske felt går arbeidet fremover, men det er visse vanskelige punkter hvor man antagelig ikke kan presse avgjørelsen og diskusjonen noe særlig langt før den franske ratifikasjon er i orden.

Formannen: Vel, da takker jeg statsråd Skaug og ekspedisjonssjef Sommerfelt.

Så er det neste punkt: Utenriksministeren vil gi en kort redegjørelse for hvordan *spørsmålet om Suez-kanalen* har utviklet seg til det stadium hvor vi er i dag.

Utenriksminister Lange: Under utviklingen av dette spørsmål har Regjeringen på hvert trinn vært i nær kontakt med Norges Rederforbund, og de standpunkter som har vært tatt og som fortsatt tenkes tatt fra norsk side, utformes i samråd med Rederforbundets ledelse. Den egyptiske erklæringen om Suez-kanalen, som nå kommer til å danne det faktiske grunnlag for trafikken i kanalen, ble avgitt med brev fra utenriksminister Fawzi av 24. april i år til generalsekretær Hammarskjöld. Denne erklæringen er blitt til etter bortimot en måneds forhandlinger i Cairo mellom de egyptiske myndigheter og den amerikanske ambassadør der, sekundært av generalsekretær Hammarskjöld. I erklæringen heter det om dens status:

«Denne deklarasjon med de forpliktelser som inneholdes i den, utgjør et internasjonalt instrument og vil bli deponert og registrert ved de Forente Nasjoners Sekretariat.

Under forhandlingene i Cairo forut for avgivelsen av erklæringen ble det fra de Forente Staters side på vegne av brukerne, som de stadig holder seg i kontakt med, gjentatte ganger erklært at de tidligere egyptiske utkast, altså de som gikk forut for denne endelige erklæringen av 24. april, hadde flere alvorlige mangler som i det vesentlige kan oppsummeres i disse punkter:

1. Egypt var i disse tidligere erklæringer ikke villig til å gå med på en multilateral avtale om den endelige ordning av kanalspørsmålet, og en ensidig egyptisk deklarasjon kunne selv om den ble registrert ved de Forente Nasjoner, når som helst ensidig tilbakekalles av Egypt. Erklæringen la dermed ikke noe som helst rettslig bånd på Egypt, og den var derfor utilfredsstillende for brukerne.

2. Egypt var ikke villig til å ta med i erklæringen en direkte henvisning til de prinsipper om kanal-spørsmålet, som ble vedtatt av Sikkerhetsrådet 13. oktober 1956.

3. Bestemmelsene om voldgiftsbehandling av tvister hadde ingen

henvisning til at Egypt godtok den Internasjonale Domstols «tvungne jurisdiksjon».

4. Erklæringen om at avgiftsforhøyelser ut over 1 % pr. 12 måneder bare skulle gjelde etter forhandlinger, sa intet om hvem slike forhandlinger skulle føres med. Det var heller ikke klart om Egypt hadde bundet seg til å gi brukerne vetorett under slike forhandlinger.

5. Erklæringen inneholdt intet konkret om et samarbeid mellom brukerne og det egyptiske kanalselskap.»

Det var de punktene som ble tatt opp på brukernes vegne fra amerikansk side.

Når det gjelder erklæringen slik den nå foreligger, så imøtekommer den jo ikke de ankepunkter som gjelder erklæringens ensidige status. Erklæringen har heller ingen direkte henvisning til Sikkerhetsrådets vedtak. Den eneste egyptiske konsesjon på dette punkt er bare en uttalelse i det følgebrev hvormed erklæringen ble oversendt generalsekretær Hammarskjöld om at Egypt avgir denne erklæring «idet det bemerker at det er innforstått med Sikkerhetsrådets resolusjon av 13. oktober 1956 og at erklæringen er på linje med Egypts uttalelser til Rådet vedrørende resolusjonen».

Hva bestemmelsen om voldgiftsbehandling angår, har erklæringen nå tatt med en henvisning til den Internasjonale Domstols «tvungne jurisdiksjon» – så der oppnådde man altså det man ønsket.

Det er heller ikke etter den ensidige utformning av erklæringen gitt noen anvisning på hvem forhandlinger om avgiftsforhøyelser skal føres mellom. Derimot er det blitt klart at dersom slike forhandlinger strander, skal spørsmålet forelegges en voldgiftsdomstol hvis avgjørelse skal være bindende for partene. Endelig inneholder erklæringen av 24. april fremdeles ikke noe konkret om samarbeid med brukerne. Den eneste forandring fra tidligere egyptiske utkast er erklæringen om at Egypt vil hilse et samarbeid med brukerne velkommen.

Det er altså en rekke spørsmål som må bli gjenstand for fortsatte forhandlinger, og erklæringen er bare et grunnlag for en ordning inntil videre.

Med brev av 24. april 1957 til utenriksminister Fawzi meddelte generalsekretær Hammarskjöld at den egyptiske erklæring var blitt deponert ved de Forente Nasjoner.

Hva registreringen angår, skriver Hammarskjöld at han forstår Fawzis brev derhen at den egyptiske regjering anser erklæringen som «en avtale av internasjonal karakter som faller innenfor rammen av artikkel 102 i Pakten». «Registreringen», heter det videre, «er derfor blitt forstått overensstemmende med § 1 i de regler som gjelder for registrering av avtaler i henhold til artikkel 102 i Pakten.»

Etter amerikansk initiativ møtte så Sikkerhetsrådet den 26. april – altså to dager etterat denne erklæringen var avgitt og brevet sendt fra Generalsekretæren – for å drøfte Suez-spørsmålet. Hensikten med å sammenkalle Rådet var fra amerikansk side å få anledning til å avlegge rapport om drøftelsene i Cairo og å vurdere resultatet. Egypt ble invitert til å delta under Rådets møte.

De Forente Stater erklærte at den ordning som var foreslått av Egypt, ikke kunne vurderes definitivt før den var prøvd i praksis. En amerikansk de facto-

godtagelse av ordningen måtte derfor tas med forbehold om rett til endelig standpunkttagen i fremtiden. Deklarasjonen dekker ikke fullt ut de seks prinsipper i Sikkerhetsrådets vedtak, hovedsakelig fordi den ikke spesifiserer formen for et organisert samarbeid med brukerne. Den amerikanske representant ga videre uttrykk for at amerikanske redere – for å unngå dobbeltbetaling – fortsatt ville betale kanalavgiftene med forbehold.

Fra britisk side ble det i Sikkerhetsrådet gitt uttrykk for at hovedsvakheten ved erklæringen var dens ensidige karakter. Derimot hevdet man fra britisk side at de seks prinsipper i det vesentlige var dekket ved erklæringen. Britene ville reservere sin endelige stillingtagen til erklæringen.

Den franske representant kritiserte sterkt erklæringen på et juridisk grunnlag. Det franske innlegg var også negativt hvor det gjaldt en de facto-godtagelse.

Det sovjetiske innlegg artet seg som et sterkt angrep på Eisenhower-doktrinen, men inneholdt intet av interesse om den egyptiske erklæring, som russerne godtok.

Det ble ikke gjort noe formelt vedtak under Sikkerhetsrådets møte, men Regjeringen er kjent med at den egyptiske representant etter møtet uttalte sin tilfredshet med det britiske innlegg.

Suez-kanaltrafikanternes Organisasjon, SCUA, hadde så et styre- og rådsmøte, som ble holdt på britisk initiativ i London den 30. april. Kort tid før møtet la britene frem et memorandum som inneholdt de punkter man fra britisk side ønsket behandlet. Dette memorandum reiste spørsmålet om brukerne på det nåværende tidspunkt ønsket fortsatte forhandlinger med Egypt, og i tilfelle ad hvilken vei. Videre spørsmålet om regjeringene hadde noe middel til å iverksette en boikott, og i benektende fall om rederne på frivillig basis kunne tenke seg å gå inn for dette. Til slutt reiste de spørsmålet om brukerne de facto skulle godta den egyptiske erklæring uten derved å prejudisere noe med hensyn til den endelige ordning.

På grunn av den korte tidsfrist – vi fikk det britiske memorandum om ettermiddagen dagen før SCUA's møte – fant Regjeringen det ikke mulig å ta stilling til de vidtrekkende problemer dette memorandum reiste. Den norske delegasjon til SCUA ble derfor instruert om å innta en reservert og avventende holdning.

I Regjeringens instruks ble det dessuten gitt uttrykk for at man var i tvil om SCUA ville være det rette forum for å diskutere spørsmålet om eventuelle fortsatte forhandlinger med Egypt, noe man for øvrig på det nåværende tidspunkt sterkt betvilte nytten av. Det ble henvist til at den norske regjering ikke har noen mulighet for å påby boikott. Selv om norske redere foreløpig ville unngå å bruke kanalen, var man klar over at denne linje vanskelig kunne opprettholdes stort lenger, særlig hvis skip fra andre SCUA-land i økende grad gjorde bruk av kanalen. Regjeringen mente videre at det ikke var noen reell grunn for å ta offisielt standpunkt til den egyptiske erklæring, men delegasjonen ble instruert om ikke å motsette seg et eventuelt forslag om at brukerlandenes regjeringer hver for seg skulle avgi erklæring om at eventuell bruk av kanalen ikke prejudiserer noe med hensyn til den endelige ordning, dersom et slikt forslag skulle få alminnelig tilslutning.

På rådsmøtet den 30. april erklærte utenriksminister Selwyn Lloyd at man fra britisk side overveiet å innkalle Sikkerhetsrådet på nytt i håp om gjennom Rådet å få en ytterligere klargjøring, og eventuelt en garanti fra Egypt om at landet ikke ensidig ville trekke tilbake eller endre erklæringen av 24. april. Den britiske regjering ville inntil videre henstille til sine redere å unngå kanalen.

Den amerikanske representant uttalte på sin side at hans regjering for tiden ikke ønsket å fortsette forhandlingene med Egypt, men at den ville gi egypterne en sjanse til å prøve i praksis den ordning erklæringen gir meddelelse om.

Fra fransk side ønsket man fortsatte forhandlinger i Sikkerhetsrådet.

En rekke av de øvrige representanter uttrykte tvil om ytterligere forhandlinger på det nåværende tidspunkt ville lede til det ønskede resultat – altså samme standpunkt som det vi tok – men det overveiende flertall mente at alle videre forhandlinger burde føres i Sikkerhetsrådet. Samtlige delegasjoner var enige om at man på frivillig basis ikke stort lenger kunne unngå å bruke kanalen.

Etter britisk ønske ble det så et nytt møte i SCUA's råd den 2. mai. Det britiske forslag om å sammenkalle Sikkerhetsrådet på nytt for å få en egyptisk forsikring om at landet ikke ensidig ville trekke tilbake eller endre erklæringen fikk minimal støtte.

Parallelt med det møte, samme dag som det ble holdt ble jeg spurt av utenriksminister Selwyn Lloyd, som samtidig rettet en lignende henvendelse til den italienske utenriksminister – vi var da sammen i Bonn til NATO-møte – om vi kunne tenke oss på egen hånd, uten henvisning til noe samarbeid, å forhøre oss i Cairo om egypterne kunne tenkes å ville avgi en erklæring om at de ikke ensidig ville endre denne erklæring. Vi kom til at det ikke var noen grunn for oss til å gjøre det. Det samme var Selwyn Lloyd kommet til. Da jeg snakket med ham to dager senere, sa han at han hadde droppet den tanken og isteden hadde tatt kontakt med Hammarskjöld, og etter initiativ fra Selwyn Lloyd, men uten at kilden ble kjent for Egypt, skrev så Hammarskjöld den 7. mai et brev til Egypts utenriksminister hvor han anmodet Egypt om å avgi en offisiell forsikring om at det ikke ensidig ville trekke tilbake eller endre deklarasjonen av 24. april. Som grunn for dette sitt brev anførte Generalsekretæren den reaksjon han har konstatert hos mange av brukernasjonene.

Det skjedde altså etter møtet i SCUA's råd den 2. mai, etterat det var blitt klart at det ikke var noen stemning for behandling i Sikkerhetsrådet.

På dette møte i SCUA's råd den 2. mai uttalte den amerikanske representant, med støtte av Nederland, Tyrkia, Norge, Spania og New Zealand, at den ordning som den egyptiske erklæring fastla, burde prøves i praksis, og at man på det nåværende tidspunkt ikke burde fortsette forhandlingene med Egypt, hverken i Sikkerhetsrådet eller annetsteds.

Fra nederlandsk side ble det fremsatt forslag om at SCUA eller SCUA-landenes regjeringer, enkeltvis eller samlet, måtte avgi en erklæring om at benyttelse av kanalen ikke innebærer at man aksepterer den egyptiske deklarasjon, og at slik bruk ikke prejudiserer brukernes standpunkt med hensyn til den endelige ordning.

Så ble det holdt et nytt møte i SCUA's styre og råd den 8. mai for å ta stilling til dette nederlandske forslag til erklæring, og da det ble klart at bl.a. Frankrike ikke kunne godta dette, ble det fra amerikansk side fremsatt et i realiteten nokså likelydende forslag til pressekommuniké, som skulle tre i stedet. Dette fikk tilslutning fra alle medlemsland med unntak av Frankrike som ikke kunne godta at brukerne benyttet kanalen før man hadde fått en tilfredsstillende ordning med Egypt, og Spania, som mente at nå, når kanalen var fullt farbar, måtte det være opp til hver enkelt regjering om den ville benytte kanalen.

Da rådet ikke ønsket å avslutte sine forhandlinger med å vedta det amerikanske forslag til kommuniké mot Frankrikes og Spanias stemmer, ble det fra amerikansk side lagt frem et revidert forslag, som delvis imøtekom det franske standpunkt. Dette forslag ble til slutt godtatt fra fransk side, men så vel den franske som den spanske representant ønsket å innhente nærmere instruks før de tok endelig standpunkt. På et nytt møte i rådet den følgende dag, den 9. mai, vedtok SCUA å sende ut det pressekommuniké som er kjent fra avisene.

Rederforbundet har fortolket dette kommuniké derhen at det nå er gitt klarsignal til rederne om bruk av kanalen. Som følge av dette sendte Rederforbundet den 10. mai et fortrolig sirkulære til sine medlemmer, og der heter det bl.a.:

«Det er på det rene at hensikten med kommunikéet er å stille hvert medlemsland fritt med hensyn til bruken av kanalen. Dette betyr at den alminnelige parole om å vise tilbakeholdenhet ikke lenger opprettholdes internasjonalt.

Under disse omstendigheter bortfaller vår alminnelige oppfordring til rederiene om å vise tilbakeholdenhet ved bruk av kanalen. I det enkelte tilfelle må det nu være overlatt til rederiene selv på et forretningsmessig grunnlag å ta avgjørelsen om hvorvidt kanalen skal benyttes eller ikke. Vi har vært i kontakt med rederorganisasjonene i Danmark og Sverige som har samme syn på saken.»

Norske skip vil foreløpig betale kanalavgiften i dollar eller annen overførbar valuta. Spørsmålet om hvordan avgiftsbetalingen skal ordnes i fremtiden, drøftes for tiden av Regjeringen, og vi drøfter også hvilken form vi skal gi en erklæring om at dette at vi nå begynner å bruke kanalen igjen, ikke betyr at vi har gitt definitiv aksept til den ordning som nå er etablert fra Egypts side.

Fra ambassaden i Washington har Utenriksdepartementet den 11. mai fått melding om at State Department venter at amerikanske skips bruk av kanalen nå vil øke gradvis. State Departement, som ikke vil sende ut noen erklæring til rederne nå, har på telefonforespørsel fra disse erklært at det ikke lenger tilråder forsiktighet, «prudence», med hensyn til bruk av kanalen. Amerikanske redere vil fortsatt betale kanalavgiften under protest.

I en erklæring i Underhuset i går ettermiddag gjorde statsminister Macmillan det klart at britiske skip nå kan bruke Suez-kanalen. Kanalutgiftene og andre utgifter i forbindelse med passering av kanalen kan betales i pund sterling og det er da overførbare pund sterling.

Den britiske statsminister erklærte videre at den britiske regjering ikke betrakter den egyptiske deklarasjon som en endelig løsning av kanalproblemene, og at tilbaketrekningen av det råd som er gitt britiske redere om ikke å bruke kanalen, intet prejudiserer med hensyn til bestående rettigheter eller vilkårene for en endelig løsning.

Fra britisk side er det anmodet om at man også fra norsk side avgir en lignende erklæring. Det er det vi nå overveier formen for. Regjeringen har ikke funnet det hensiktsmessig for tiden å avgi en slik erklæring. Det nærmere innhold og formen for et slikt eventuelt forbehold blir studert.

Hva de andre SCUA-land – med unntak av Frankrike – angår, kan man regne med at deres skip i løpet av meget kort tid vil ha gjenopptatt bruken av kanalen.

Som det vil fremgå av det jeg her har nevnt, er det ikke kommet til noen ordning med Egypt om et samarbeid mellom brukerne og det egyptiske kanalselskap. Brukerlandenes regjeringer er prinsipielt av den oppfatning at en slik brukerorganisasjon bør ordnes mellom statene. Egypt synes å være mest i favør av et samarbeid med representanter for handel og skipsfart.

Fra amerikansk side – nærmere bestemt McCloy, som har forhandlet for FN om det økonomiske mellomværende i forbindelse med rydningen av kanalen – er det helt underhånden og uoffisielt antydnet en mellomløsning, hvor det skulle være så å si en tredelt representasjon: for de store befraktere, for skipsfartsinteressene og for regjeringene, og det er mulig at en løsning av dette problem kan finnes på det grunnlag, altså en blandet representasjon av regjeringer og private interesser, men det er vanskelig å si noe bestemt om det på det nåværende tidspunkt. Det vil sikkert ta lang tid å få avklart det problem.

Jeg tror det er dette jeg kan si til orientering om det som har gått forut for den situasjon, som jo nå er et faktum, at alle brukerlandene, bortsett fra Frankrike, nå stiller sine redere fritt med hensyn til bruk av Suez-kanalen, men tar forbehold mot at denne egyptiske erklæring, som er registrert ved de Forente Nasjoner, betegner den endelige ordning for driften og bruken av kanalen.

Formannen: Jeg takker for redegjørelsen. Er det noen spørsmål eller merknader?

Hambro: Jeg vil gjerne henstille til utenriksministeren å gi en redegjørelse i Stortinget for hele denne sak, som den ligger an, og dens forløp. Det synes jeg både Regjeringen og Stortinget har krav på. Vi kan jo diskutere meget lite her etter å ha hørt på den interessante redegjørelse utenriksministeren ga nu.

Jeg vil bare komplimentere ham med at han ikke fulgte den merkelige oppfordring til å prøve å forhandle med egypterne for å få dem til å si at de ikke skulle trekke tilbake eller forandre sin erklæring. Det er jo, så vidt jeg kan skjønne, en svikt i logikken hos Selwyn Lloyd på den ene side å protestere mot rettmessigheten av en slik erklæring og på den annen side be om at egypterne skal avgi en tilleggserklæring om at de ikke vil forandre den. Det inneholder jo en de facto-godkjennelse av det hele, og det var heldig at han kom fra det.

Så vil jeg gjerne spørre om det ikke nu foreligger noe om de – jeg hadde nær sagt – flagløse rederes forhold til SCUA, de som snart er de største trafikanter, Liberia, Honduras og de andre. Så lenge de står helt utenfor, blir jo enhver avtale haltende.

Jeg kan ikke tenke meg at noen har noe å tilføye eller å henstille i forbindelse med redegjørelsen for den holdning Regjeringen i overensstemmelse med Rederforbundet har inntatt i denne sak. Det er jo meget langt frem, og da Amerika ikke har noen politikk i utenrikske saker, er det jo ikke lett å vite hvilke forandringer det kan inntre der.

Det er i Amerika en sterkt stigende misnøye med Foster Dulles. Hans firmas største inntektskilde var både før han gikk inn i regjeringen, og er det fremdeles, å være advokat for det største oljeselskap, som i fjor hadde en inntekt på 305 millioner dollars. Foster Dulles kan jo være så from en mann han være vil, og hans gode hensikter drages visst i alminnelighet ikke i tvil, men det *er* en meget sterkt stigende misnøye som kommer til uttrykk i pressen, og forleden dag ble det uttalt til Dulles i Representantenes Hus: Republikanerne hadde en gang en mann som Theodore Roosevelt. Han sa at amerikansk politikk skulle være å tale forsiktig og å ha en stor stokk. Nå har vi en utenriksminister som taler bestandig og uforsiktig, og hvis eneste våben er en tannpirker. – Det tror jeg vakte nokså stor tilslutning i Amerika.

Det er således forferdelig vanskelig å spå noe om utviklingen her, og jeg synes det må være helt riktig at Norges redere inntar en avventende holdning uten å gå ærender for den ene eller den annen part.

Men jeg vil svært gjerne få denne redegjørelse holdt i Stortinget, supplert slik som utenriksministeren måtte finne det naturlig, sådan at alle Stortingets medlemmer kunne gjøre seg kjent med saken, lese dokumentene og komme til en personlig konklusjon.

Utenriksminister Lange: Jeg har allerede vært i kontakt med Stortingets president, og har sagt at jeg gjerne ville komme i Stortinget og gi en redegjørelse både for dette og for en rekke andre internasjonale spørsmål, når det kan passe inn i Stortingets arbeidsprogram. Jeg vil også gjerne offentlig kunne redegjøre for dette møte i NATO's råd og kanskje også litt om det som foregikk i Europarådet, hvor man jo diskuterte preliminært spørsmålet om en rasjonalisering av det europeiske samarbeid. Jeg står således til Stortingets disposisjon hvor det gjelder en slik redegjørelse.

Hambro: Får jeg lov å spørre om utenriksministeren har noe kjennskap til de to amerikanske emissærer som kommer her for å be om Norges deltakelse i to forskjellige verdenskonferanser med omtrent samme formål som alle disse andre konferanser vi har, den ene fra American Friends' Service Committee og den andre fra noe som heter International Brotherhood Organization, som henvendte seg til Nobelinstittuttet, der erklærte at det ikke hadde noe med det. Nå kommer deres

sendemenn og blir mottatt av «En Verden», som så formodentlig vil tre i forbindelse med dem.

Det vekker jo noen forvirring når man samtidig med alle disse konferanser i NATO og Europarådet og alle andre steder også skal ha ytterligere verdenskonferanser for å drøfte forholdet mellom Øst og Vest og hvilken moralsk utenrikspolitikk de nøytrale land skal følge osv. – slik som det står på disse programmer.

Tør jeg spørre om disse folkene har henvendt seg til Utenriksdepartementet?

Utenriksminister Lange: Jeg har kjennskap til den første av disse, den som representerer American Friends' Service Committee, Snyder. Jeg har vært i kontakt med ham. American Friends' Service Committee arrangerer hver sommer konferanser for yngre diplomater, for yngre menn i de forskjellige lands utenrikstjeneste, hvor de yngre utenrikstjenestemenn får anledning til å treffe kolleger fra alle land i verden, både i øst og vest. Vi har funnet det meget nyttig å la våre yngre folk få anledning til å bruke sin ferie til å være med på disse konferanser.

Det som her foreligger, er altså et nytt tiltak i samme gate for så vidt. Her innbyr man representanter for nasjonalforsamlingene til å komme sammen for å drøfte spesielt nasjonalforsamlingenes forhold til internasjonale problemer og utenrikspolitikk. Jeg kan si at jeg skal snakke med Mr. Snyder i morgen, og jeg har med glede sett at det er blitt tatt kontakt mellom ham og medlemmer av Stortinget.

Jeg tror disse konferanser kan være til nytte for å få tak i reaksjoner ikke minst fra de såkalte uforpliktende land, som landene i Asia og Afrika, først og fremst de store asiatiske land, som sender sine representanter til disse konferanser, hvor de har inntrykk av å møtes på i alle henseender nøytral grunn under kvekernes auspicier. Jeg kan ikke se noen betenkelighet ved at man også fra norsk side er med på slike konferanser. Jeg tror at alt man kan gjøre for å få best mulig direkte inntrykk av stemninger og oppfatninger også i land utenfor den krets vi daglig samarbeider med, bare kan være av det gode.

Hambro: Jeg vil gjerne, siden utenriksministeren nevnte at det gjaldt yngre tjenestemenn, få spørre om det er satt noen aldersgrense for dem, om det f.eks. er folk som er over eller under 25 år, som deltar. Jeg for min del må bekjenne at jeg ser med den ytterste skepsis på disse halvreligiøse foranstaltninger, som er preget av megen god vilje og meget lite innsikt, og jeg skulle anta det ville være nyttig å gjøre en distinksjon, som jeg ser man gjør i England og Amerika, mellom politikk og rubbish.

Utenriksminister Lange: Vi har ikke satt noen bestemt aldersgrense. Men våre aspiranter er som regel 26 – 27 år når de blir opptatt, og de som har deltatt, har vært sekretærer og førstesekretærer, d.v.s. folk mellom 30 og 40 år.

Formannen: Jeg vil gjerne si at hr. Hambro burde sette seg litt inn i denne sak før han angrep den. For det første er det helt klart at kvekerne lar ikke sitt

religiøse syn skinne igjennom ved noen av disse konferanser, og gjør ikke noen propaganda.

Hambro: Det er jo det gale med dem. Hva skal de da snakke moral for?

Formannen: Hvis man kjenner kvekerne, vet man at det er jo et særmerke ved deres religiøse oppfatning at de vil det som de kaller gjøre godt for menneskeheten, og ikke drive noen omvendelsesvirksomhet. Det er helt i samsvar med deres syn.

At disse diplomatiske konferansene har vært meget vellykte, tror jeg ikke det er noen som helst tvil om. Det foreligger en del uttalelser fra folk i Utenriksdepartementet som har vært der, og hvis judisium man kan ha full tillit til. Jeg må jo si at jeg synes det bare vil være en fordel om noen medlemmer av Stortinget kan reise til en slik konferanse, hvor man på en helt uformell måte, uten at det er noen presse til stede, diskuterer problemer som interesserer oss alle, med kolleger fra andre land.

Når det gjelder dem som har forelest, o.s.v. på disse konferansene, så er det en ganske imponerende liste av fremtredende politikere og eksperter fra de fleste land og fordelt på alle mulige politiske partier og politiske syn.

Hambro: Jeg vil gjerne forebygge en misforståelse som formannen gjorde seg skyldig i, når han syntes å dra i tvil at jeg kjenner til kvekerne. Jeg tror ikke jeg overdriver når jeg sier at jeg kjenner mer til kvekerne enn noe medlem av denne forsamling. Jeg har talt i deres forsamlingshus, og jeg har vært tilkalt til deres møter under krigen. Jeg var rådgiver for Aydalotte og de andre som tok avgjørelsen om kvekernes forhold til krigen, og jeg har selv vært med ved en rekke anledninger. Jeg har den største respekt for kvekerne. Jeg synes bare at denne Friends' Service Committee har gått noe utenfor det program den egentlig har, ved å arrangere disse møter. Men det kan vi jo få anledning til å drøfte for et annet forum.

Formannen: Jeg har også litt kjennskap til kvekerne, og har samme dype respekt for dem. Selv om man kan mene at deres tiltak er gale, kan man ikke mistenke deres gode hensikter.

Så kommer vi til NATO' siste rådsmøte, som jo behandlet en lang rekke spørsmål.

Utenriksminister Lange: I sammenheng med en gjennomgåelse av forhandlingene på det siste rådsmøte – eller det er kanskje riktigere å si: det siste statsrådsmøte, idet Det faste råd jo stadig holder møter – vil jeg gi en liten orientering om det vi vet om nedrustningsforhandlingenes nåværende stilling, og jeg vil også til slutt komme inn på det mellomværende som har vært mellom oss og den spanske regjering – jeg hører at det har vært bragt på bane her i utenrikskomiteen.

Hovedpunktet på dagsordenen for det møtet som fant sted i Bonn 2., 3. og 4. mai, var en drøfting av den internasjonale situasjon i lys av de siste måneders

hendinger, særlig i Europa og i Midt-Østen. Som grunnlag for diskusjonen forelå det rapporter om Sovjet-Samveldets politikk, om utviklingen i satelittlandene og om forholdene i Midt-Østen. Disse dokumentene var utarbeidet av en nyopprettet politisk komite under Det faste råd. Opprettelsen av denne komiteen av politiske eksperter fra medlemslandene er et av de første praktiske resultater av arbeidet i den såkalte «Tremannskomiteen», og jeg tror man har lov til å si at kvaliteten av de rapportene som vi denne gang hadde som diskusjonsgrunnlag, skilte seg fordelaktig ut fra tidligere rapporter, hvor det har vært Sekretariatet som i det vesentlige har måttet stå for redigeringen.

Det forelå dessuten oversikter over arbeidet i FN's underkommissjon for nedrustning, og det siste russiske nedrustningsforslaget.

Under debatten om Sovjet-Samveldets politikk og forholdet til satelittlandene tok de fleste utenriksministrene etter tur ordet. Det var den italienske utenriksminister Martino som åpnet med å understreke at Sovjet-Samveldet nå syntes å ha overvunnet sine politiske og økonomiske vanskeligheter og var i ferd med å gjenvinne initiativet i internasjonal politikk. Han henviste til truselkampanjen mot NATO-landene, til gjenopptagelsen – i hvert fall i en viss grad – av sameksistenspolitikken, til den fortsatte infiltrasjonsvirksomhet i Midt-Østen og i de uforpliktende land hvor virkningen av det som var hendt i Ungarn, hadde vist seg å være kortvarig og overfladisk. Han understreket at det var nødvendig at NATO-landene mest mulig søkte å samordne sin politikk overfor disse uforpliktende land og landene i Midt-Østen.

Hvor det gjaldt forbindelsene med selve kommunistblokken på det kulturelle, vitenskapelige og tekniske plan, var den italienske regjering stemt for at en gradvis skulle gjenoppta forbindelsene med Sovjet-Samveldet på basis av gjensidighet – altså ikke fra vår side etablere noe «jernteppe».

Når det gjaldt satelittlandene, var synet mer nyansert. En måtte unngå å føre en politikk som kunne tilskynde revolusjonære tendenser – som kunne fremkalle nye Ungarn-tragedier, med andre ord – men samtidig opptre slik at en støttet alle krefter som gjør seg gjeldende for en langsom og fredelig utvikling i liberal retning. Særlig understreket han at man overfor Polen burde gå lengst mulig i å støtte landet økonomisk og politisk uten å provosere russiske motaksjoner. Også når det gjaldt de andre satelittland – med unntak for Ungarn – hevdet han at man burde gå inn for en videre utvikling av forbindelsene. Ungarn måtte foreløpig stå i en særstilling på grunn av det regimet som der var innsatt. Han hevdet at rapporten fra det undersøkelsesutvalg som FN's generalforsamling har nedsatt, burde bli gjenstand for en inngående diskusjon i de Forente Nasjoner på den kommende generalforsamling. Han uttrykte den oppfatning at Hammarskjöld ikke burde ta imot noen innbydelse til å reise til Ungarn før etter at denne rapporten var behandlet – og det tror jeg også stemmer helt med Generalsekretærens egne intensjoner.

Den amerikanske utenriksminister Foster Dulles understreket at etter den franske statsministers og utenriksministers besøk i Washington og etter Bermudamøtet med den britiske statsminister og utenriksminister var en på god vei til en samordnet politikk i Midt-Østen.

Hvor det gjaldt uenigheten om det nye britiske forsvarsprogram, betonet han at det ikke foreligger noen planer om endringer i disponeringen av de amerikanske styrker på Europas fastland som en følge av den britiske omgruppering. Derimot – sa han – har de Forente Stater til hensikt å endre noe på opplegget av sine hjelpeprogrammer. I nær fremtid vil det bli lagt frem for Kongressen forslag om å skille den militære hjelpen fra den rent økonomiske hjelpen for dermed å skape en langtidsbasis for de økonomiske hjelpeprogrammene.

Selwyn Lloyd understreket først og fremst at Sovjet-Samveldets militære slagkraft fortsetter å øke i raskt tempo. Den sovjetiske økonomi er fortsatt sterkt ekspansiv, og den sovjetiske offensiv i Midt-Østen og i Asia er fortsatt en alvorlig fare, selv om den neppe har bragt de resultater som sovjetledelsen hadde håpet på.

Han mente derfor ikke det var grunn til noen særlig optimisme, men han ville allikevel peke på visse lyspunkter.

Han mente det var klart at Sovjet-Samveldet, fordi de står overfor så store indre omstillingsproblemer ikke i de nærmeste årene ønsker noen storkonflikt. Det er stadig vanskeligere for ledelsen å vende tilbake til stalinistiske metoder, og de famler frem mot nye former for sitt herredømme. Økonomisk er satelittlandene fra å ha vært en inntektskilde blitt ikke så lite av en belastning, fordi russerne har måttet gi konsesjoner i sin økonomiske politikk overfor dem og yte dem betydelige hjelpeleveranser. Situasjonen i Ungarn og Polen har gjort det vanskelig for russerne å ta initiativet i Europa, bortsett fra på det rent propagandamessige plan. Det har ikke lyktes russerne å rokke ved Bagdadpakten, og de kan ikke påvise noen særlige resultater i det Fjerne Østen.

Han summerte derfor opp sin gjennomgåelse med å si at Sovjet-Samveldet i virkeligheten sto i en defensiv stilling. Når Sovjet-lederne gikk inn for sameksistenspolitikken igjen, betydde ikke det at de var villige til å gi konsesjoner av betydning til de vestlige land, men at de anså det nødvendig å ta opp igjen sameksistenspolitikken for å nå sine mål på lang sikt.

Den tyske utenriksminister, von Brentano, sa seg enig i at det forelå visse muligheter for å øve innflytelse på det kommunistiske system gjennom utvidet kulturelt og vitenskapelig samkvem, men i lys av det som er skjedd i Ungarn og av truselkampanjen måtte man vise forsiktighet hvor det gjaldt gjenopptagelse av forbindelsene, for å unngå at en slik gjenopptagelse ble utnyttet i den sovjetiske propagandaen.

De vestlige lands politikk overfor satelittlandene måtte ta sikte på å holde ved like frihetsviljen hos disse folk, samtidig som man måtte unngå å opptre slik at man tilskyndet til væpnet oppstand som ikke hadde noen utsikt til å lykkes, men bare kunne fremkalle nye Ungarn-tragedier. Han understreket særlig at i denne sammenheng var situasjonen i Øst-Tyskland viktig, og han sa at den vest-tyske regjering legger stor vekt på å hindre en utvikling frem mot et håpløst væpnet opprør der, men han ba NATO-landene være klar over det ansvar som organisasjonen hadde for å hindre at det som skjedde i Ungarn, også skjer i Øst-Tyskland. Det måtte gjøres klart for Sovjet-Samveldet at det her er bestemte grenser for hvor langt det på sin side kan gå i undertrykkelse. Men han presiserte at det han

hadde i tankene, var diplomatiske og økonomiske mottiltak, han tenkte ikke på noen form for intervensjon.

Den danske viseutenriksminister og jeg redegjorde for vurderingen i våre to land av brevene fra den sovjetiske statsminister. Jeg pekte særlig på at der i visse av dokumentene, og til dels også i diskusjonen i pressen, var en tendens til å legge for stor vekt på truslene i disse brevene. Jeg pekte på at kanskje var de like meget sprunget ut av et behov for å rettferdiggjøre de tilstramningstiltak som de russiske lederne hadde sett seg tvunget til å gjennomføre både innad i Sovjet-Samveldet selv og i satelittlandene, ved å skape forestillingen om en spent internasjonal situasjon. Jeg nevnte også at sovjet-lederne kan ha endret sin vurdering av Vestmaktens politikk siden de såkalte «toppmøtene» i Genève, og nå være blitt mer engstelige for mulige intervensjonslyster hos Vestmaktene som følge av det som var skjedd i satelittlandene. Min konklusjon ble derfor at vi måtte vise forsiktighet i vår politikk overfor satelittlandene, og at det ville være nyttig om det fra møtet igjen kom en sterk understreking av NATO's rent defensive mål og karakter.

Jeg gav ellers min tilslutning til den italienske utenriksministers syn hvor det gjaldt Ungarn, og til at vi på vår side ikke måtte skape noe jernteppe. Jeg pekte imidlertid på at den offentlige opinion ikke ville godta noen øyeblikkelig gjenopptagelse av forbindelsene, men at en bør arbeide for det på lang sikt, og bruke den tiden som må gå før forbindelsene kan bli opptatt, til å gjøre det klart for alle som representerer Sovjet-Samveldet i denne sammenheng at man ønsker at disse forbindelsene skal finne sted i andre former enn dem man foretrekker fra russisk side, og komme bort fra de store delegasjonsreiser og delegasjonsbesøkene og over til en utveksling på mer studiebasis innenfor de forskjellige yrker og sosiale grupper.

Det neste hovedpunkt i diskusjonen gjaldt atomvåpnens rolle i NATO's forsvar. Det var mange som kom inn på det spørsmålet alt i den generelle debatten. Bl.a. henviste den britiske utenriksminister til Sjukovs siste tale i Moskva, og trakk den slutning av den at det ikke var noen grunn til å tro at Sovjet-Samveldet i tilfelle av en større konflikt ville avholde seg fra å bruke atomvåpen. Han trakk videre den slutning at derfor måtte NATO basere sitt forsvar på den avskrekkende virkning av atom- og kjernefysiske våpen – det hadde vist seg at russerne respekterte den virkningen.

Den franske utenriksminister fremholdt på den annen side sterkt faren ved å drive omstillingen til atomvåpen så langt at en ikke lenger var i stand til å møte mer begrensede lokale angrep eller forsøk på infiltrasjon med annet enn de største våpen, og han understreket at her var det nødvendig å komme frem til en felles linje. Deri lå det altså implicite en kritikk av den måten dette hadde vært håndtert på fra britisk side.

Med hensyn til spørsmålet om innføring av atomvåpen i de vest-europeiske lands forsvar understreket han at forholdene var forskjellige i de forskjellige medlemsland, og pekte på at kanskje en mulig løsning var at en lot felleskommandoen i NATO være den eneste som hadde disposisjons- og råderett over atomvåpnene – en tanke som jo vi fra norsk side også har vært sterkt inne på. Han pekte på at en slik full integrering med råderetten helt hos fellesinstansene,

under Rådets politiske kontroll, også kunne lette problemene i forhold til amerikansk lovgivning. Hele diskusjonen i pressen om at nå står vi foran at hvert enkelt NATO-land skal få atomvåpen, er jo fullstendig ureell, for den amerikanske lovgivning forbyr jo i dag kategorisk den amerikanske regjering å overlate atomvåpen til noe annet land i det hele tatt. Så det er en rent fiktiv diskusjon som der pågår, og som hisser opp gemyttene fullstendig unødige. Det er klart på det rene at det vil være meget vanskelig å endre den amerikanske lovgivning på dette punkt. Men det som kan tenkes, er at de amerikanske myndigheter får adgang til å overlate atomvåpen til internasjonalt ansvarlige instanser.

Den amerikanske utenriksminister mente at dette forslaget fra Pineaus side hadde interesse, men at det reiste en rekke alvorlige militære og politiske problemer, og han bad derfor om at saken ikke måtte bli omtalt offentlig inntil videre. Ikke desto mindre er den jo lekket ut, og den diskuteres livlig nå, i den tyske presse spesielt.

Etter at lignende synspunkter som de den franske utenriksminister hadde fremholdt, kom også fra andre kanter, fant Selwyn Lloyd det nødvendig å presisere det britiske syn nærmere. Han presiserte da det britiske syn dithen at NATO kan ikke forsvare seg effektivt mot et *større* angrep, et virkelig alvorlig militært fremstøt, uten å gjøre bruk av atomvåpen. Derfor må det gjøres helt klart for russerne at et virkelig angrep mot NATO-området med hvilke som helst våpen vil bli møtt med atomvåpen. Men også de konvensjonelle styrkene utgjør en nødvendig del av NATO-forsvaret. Det var bare om å gjøre å finne frem til den rette balanse her. Han advarte mot fristelsen til å anse atomkrig som utenkelig. Selv om atomvåpen alene ikke er tilstrekkelig til forsvar mot enhver form for angrep, er det helt sikkert at atomvåpnene utgjør det eneste middel til å avverge, forebygge en storkrig. Det ville være en alvorlig svekkelse av NATO-forsvarets krigsforebyggende virkning, dersom man vaklet i sin beslutning om å ta i bruk de nye våpen, om det skulle vise seg nødvendig. Det politiske direktiv som ble vedtatt i desember 1956 av NATO's råd, ga klart uttrykk for de krav som måtte stilles til sammensetningen av forsvarsstyrkene, både konvensjonelle styrker til å kunne ta seg av lokale episoder, og det avskrekkende ytterste våpen som krigsforebyggende faktor.

Hvor det gjaldt nedrustningsspørsmålet redegjorde Pineau for det franske syn i den saken alt under den generelle debatten, og spørsmålet ble siden gjenstand for en inngående meningsutveksling. Den franske utenriksministeren fremholdt bl.a. at det måtte være en absolutt betingelse for en avtale om nedrustning av atomvåpen at det samtidig ble oppnådd enighet om nedrustning av de konvensjonelle styrker, ellers ville hele balanseforholdet bli fullstendig forrykket. Spørsmålet om kontroll av atomnedrustningen kunne om få år, kanskje om noen måneder, være kommet i en helt ny stilling, fordi det forelå muligheter for å konstruere vannstoffbomber uten bruk av atombombe til å starte prosessen. Det foreligger altså muligheter for at man kan komme frem til konstruksjon av en bombe som helt baserer seg på fusjonsprosessen og ikke på fisjonsprosessen, og når man baserer seg på fusjon,

oppstår ikke de ytre virkninger med radioaktivt nedfall i på langt nær samme omfang.

Som jeg senere skal komme tilbake til, erklærte siden Pineau at Frankrike for tiden ikke er interessert i selv å produsere atomvåpen, men han sa at Frankrike kunne ikke godta en begrensning av atomvåpnene til de tre land som har dem i dag: de Forente Stater, Sovjet-Samveldet og de Forente Kongeriker, og dermed frivillig avståelse fra de øvrige lands side fra produksjon av atomvåpen, medmindre en slik renonsing var ledd i en avtale om atomnedrustning også for de tre land som nå hadde atomvåpen. Han presiserte at den nåværende franske regjeringens standpunkt er at de vil ikke insistere på å gå i gang med å produsere atomvåpen, men de kan ikke holde den stillingen lenge hvis der ikke blir en avtale som omfatter også de land som i dag har disse våpen. Og jeg skulle være meget forbauset om ikke det også er det tyske standpunkt i den saken.

Selwyn Lloyd ga så en nærmere redegjørelse for arbeidet i nedrustningskommisjonen, pekte der på at sovjet-representantene opptrådte mer elastisk enn før, og at det russiske forslaget av 30. april synes å være alvorlig ment som forhandlingsgrunnlag. Sovjet-Samveldet går inn for en delvis nedrustning av konvensjonelle våpen, uavhengig av noen kjernefysisk nedrustning. Forslaget omfatter bl.a. en 15 % reduksjon av konvensjonelle våpen og militærbudsjetter. Dette er første gang en fra russisk side går inn for en slik begrensning i tillegg til reduksjonen i antallet mannskaper i de militære styrker. Når det gjelder spørsmålet om luftinspeksjon, synes det russiske forslaget å nærme seg det siste amerikanske. Med hensyn til kjernefysisk nedrustning betegner forslaget et tilbakeskritt: Det inneholder intet om forhåndsopprettelse av et kontrollorgan, og lite om kontrollorganets myndighet.

Hvor det gjaldt prøveekspløsjoner gikk Lloyd inn for regulering og internasjonal kontroll straks, i flukt med forslaget fra Norge, Canada og Japan. En teknisk ekspertkomite som kunne undersøke mulighetene for begrensning og kontroll av prøvene, ønsket han nedsatt, og han henviste der til det amerikanske forslag om en femmaktskomite av eksperter som skulle utrede mulighetene for et kontrollsystem for fisjonsmateriale. Han gikk inn for forbud mot prøvene så snart et forbud mot produksjon av fisjonsmateriale var trådt i kraft.

Under en senere privat samtale jeg hadde med Selwyn Lloyd sa han at britene var fullt klar over at det var nødvendig å komme frem så snart som mulig til en avtale om registrering som første skritt, begrensning som annet skritt, fullt forbud som tredje skritt, og at han for sitt vedkommende regnet med at når de nå hadde gjennomført den prøveserien som forestår i sommer i Stillehavet, ville de fra britisk side sette stopp for videre prøver, selv om der kom krav fra militært hold om at de skulle fortsette.

Den amerikanske utenriksminister fremholdt i denne diskusjon at det ikke kunne være tale om å gå med på reduksjon av de militære styrker uten at det skjedde i takt med innføringen av effektive kontrolltiltak. Men selv om det foreløpig ikke var mulig å komme til enighet om alminnelig nedrustning, måtte dette ikke stanse bestrebelsene på å oppnå resultater på mer begrensede felter. Og han la vekt på at

man forhindret ytterligere spredning av atomvåpnene til flere nasjoner – man måtte altså holde dem innenfor kretsen av de tre. Det de særlig hadde i tankene – og det ble sterkt fremholdt – var at enkelte land, som f.eks. Israel, er kommet så langt at det er ikke utenkelig at de i relativt nær fremtid selv vil kunne begynne å produsere disse våpen. De nevnte Sverige som et land som var kommet så langt at det om relativt kort tid kunne begynne å produsere disse våpen, og at da ville det ikke gå så lenge før også andre kom med. Kontrollproblemene ville straks kompliseres i høy grad hvis kretsen av land som kunne produsere våpnene, ble for stor. Dulles fremholdt også at de land som ennå ikke er begynt å produsere de nye våpen, burde kunne frasi seg retten til å kunne produsere dem, forutsatt at de land som allerede har dem, ble enige om en reduksjon under effektiv kontroll.

Spaak reiste spørsmålet om Sovjet-Samveldets bona fides under nedrustningsforhandlingene i London. Han hadde selv under sitt opphold i Sovjet-Samveldet umiddelbart før Ungarn-tragedien – han var jo der på offisielt besøk da – fått et meget sterkt inntrykk av at sovjet-lederne så helt kynisk og i virkeligheten helt negativt på hele problemkomplekset.

Til det svarte da Dulles at Vestmaktenes forsiktige optimisme bygget på en vurdering av mange forskjellige forhold. Han mente at sovjet-lederne virkelig var bekymret over situasjonen fordi de var klar over de nye våpens enorme ødeleggelseskraft. Han mente at Sovjet-Samveldet, på samme måte som de vestlige atommakter, ikke ønsket å se disse våpen spredt rundt om i flere land. Han mente at produksjonen av disse våpnene representerer en virkelig alvorlig belastning for Sovjet-Samveldets økonomi – som de i parentes bemerket ganske utvilsomt gjør det også for den britiske økonomi. Disse forhold gjorde det sannsynlig at russerne i egen interesse ønsket visse resultater av forhandlingene. De hadde fra russisk side i den siste tid ikke i samme grad som før utnyttet forhandlingene i sin propaganda, og de hadde vært villige til i all fall å diskutere et kontrollsystem som kanskje kunne tenkes å bli effektivt.

I den sammenheng tok så Pineau ordet igjen og pekte på den interesse som Sovjet-Samveldet selv har i å unngå at flere land får atomvåpen. For øyeblikket var det sannsynligvis viktigere for Sovjet-Samveldet å oppnå et forbud mot produksjon av atomvåpen for alle land unntatt de tre som nå har dem, enn å oppnå en virkelig kontroll. Og det var i den sammenheng han avga en høytidelig erklæring om at den nåværende franske regjering ikke er interessert i å gå inn for en produksjon av atomvåpen, men at situasjonen kunne bli en annen under en annen regjering, særlig hvis det ikke lyktes å komme frem til en holdbar nedrustningsavtale.

For min del siterte jeg i forbindelse med vurderingen av Sovjet-Samveldets hensikter på dette område en del av Bulganins brev til oss om den betydning Sovjet-Samveldet tillegger nedrustningsarbeidet. Ellers kom jeg inn på vårt forslag om registrering av prøveeksplosjoner, og pekte på at det forhold at visse eksplosjoner kan foretas uten at det er mulig å registrere dem utenfor det land som foretar prøvene, ikke behøver å hindre at en søker å bli enig om registrering av prøver som kan ventes å forårsake radioaktivt nedfall utenfor vedkommende land. Selv om en slik begrenset avtale ville gi visse fordeler til Sovjet-Samveldet, som har de langt

største landområder under sin kontroll og derfor kunne foreta langt flere uregistrerte prøver enn andre land, ville en slik avtale likevel være av betydning både av reelle helsemessige grunner og rent psykologisk som et første skritt i retning av kontroll og forbud. Dette mitt syn fikk full tilslutning i debatten fra britisk side i et innlegg fra Selwyn Lloyd.

Det kan kanskje i denne sammenheng være av interesse at jeg refererer en kanadisk vurdering av situasjonen under forhandlingene i London nå. Kanadierne sitter jo med der på grunn av at de har de store uranforekomstene. De sier at det er ikke utelukket at første stadium av nedrustningsprosessen kan settes i gang i en ikke altfor fjern framtid, basert på enighet som måtte omfatte følgende fem hovedelementer – dette er altså hva der må til, ikke hva de i dag ser umiddelbar utsikt til å få til:

For det første reduksjon av konvensjonelle styrker til 2,5 millioner mann for de to største og 750 000 for stormaktene ellers, og tilsvarende reduksjon av militærbudsjetter og av lagre av konvensjonelle våpen. Russerne og amerikanerne er som kjent enige om disse tall for styrker som første stadium, men det er fremdeles uenighet om hvor mye budsjettene og lagrene bør reduseres. Amerikanerne har foreslått 10 %, mens russerne – som jeg alt har nevnt – forlanger 15 % reduksjon.

For det annet må der være om ikke fullstendig, så i hvert fall prinsipiell enighet om en skrittvis gjennomføring av regulering av produksjon, lagring og bruk av kjernefysiske våpen. For det tredje må der være oppnådd *noen* enighet om regulering av eller forbud mot prøveeksplorasjoner med kjernefysiske våpen. For det fjerde må der være enighet om reduksjon av rustninger i særlige områder, og for det femte enighet om tiltak til sikring mot overraskende angrep ved inspeksjon både fra luften og på marken.

Den forsiktige optimisme som kanadierne gir uttrykk for, bygger ikke bare på det som er kommet frem i de offisielle møter i London og på den høflige og fordragelige tone som har hersket i underkomiteen. Inntrykket fra private samtaler med russerne, og særlig samtaler mellom russernes forhandlingsleder, Zorin, og den amerikanske forhandlingsleder, Stassen, er at de offisielt uttrykte sovjetiske standpunktene ikke er så stive og ufravelige som under tidligere forhandlinger. Stassens personlige, oppriktige og aktive interesse for å komme til resultater så raskt som mulig er åpenbar. Men kanadierne setter et spørsmålstegn ved hans posisjon innad, og har inntrykk av at ikke alle hans mange interessante og nyttige antydninger og forslag under forhandlingene uten videre vil få full støtte i Washington, selv om Stassen skal stå sterkt hos Presidenten.

Så følger en oversikt over det som i dag skiller de to hovedpartene på de fem feltene som jeg har nevnt.

Under punkt 1: Russerne insisterer på forhåndsavtale om nivåene for annet stadium i den konvensjonelle nedrustning – der har de som kjent foreslått at man skal ned til 1 – 1,5 million mann for Sovjet-Samveldet og de Forente Stater, og 650 000 mann for Storbritannia og Frankrike. Stassen har underhånden antydnet en 15 % reduksjon av konvensjonelle våpen i annen runde og «en tilsvarende reduksjon

av styrkene». Russerne har uttrykt interesse for denne antydning, men foreløpig sagt at de synes ikke den går langt nok.

På det annet punkt, når det gjelder kjernefysiske våpen, ønsker russerne forhåndserklæringer, uten at det er opprettet noe kontrollsystem – altså deklaratoriske forhåndserklæringer – om totalforbud mot bruk av kjernefysiske våpen. Under forhandlingene i London har de gjentatte ganger understreket at ubetinget forbud mot bruk av atomvåpen og øyeblikkelig innstilling av prøveeksplosjonene er minimumskrav for gjennomføring av første stadium av en nedrustningsplan. For sitt vedkommende tror kanadierne at dette ikke er russernes siste ord, og at deres standpunkter her som på andre felter vil kunne modifiseres. Det siste amerikanske forslag om kontrollert forbud fra neste år mot produksjon av spaltbart materiale til våpenbruk, er ikke blitt akseptert av russerne, men heller ikke avvist. Det er ikke utelukket at amerikanerne for å gjøre dette forslaget mer akseptabelt for russerne vil kunne gå med på en deklarasjon om forbud mot bruk av slike våpen som går lenger enn de hittil har anbefalt, med unntak for bruk av kjernefysiske våpen i selvforsvar. Stassen har privat antydnet at Sikkerhetsrådet muligens kunne få en rolle i denne forbindelse. Selv om dette neppe vil være direkte akseptabelt for russerne, utelukker ikke kanadierne at det kan finnes en kompromissformel som inneholder både en deklaratorisk del om forbud og en praktisk del om kontroll med produksjon.

På det tredje området, med hensyn til prøvene, har ingen av de to hovedpartene hittil uttrykt noen særlig interesse for det kanadisk-norsk-japanske forslag om forhåndsregistrering, mens derimot britene har gjort det i høy grad. Russernes standpunkt er at forhåndsregistrering alene ikke vil ha noen betydning, at selv en begrensning av prøveeksplosjonene ikke er nok, men at totalforbud er nødvendig. Amerikanerne har på den annen side uttrykt ønske om å nå frem til totalforbud mot prøveeksplosjoner – som en del av en alminnelig nedrustning og dermed under effektiv kontroll. Når de er lite begeistret for tanken om et mellomstadium – forhåndsregistrering eller begrensning – før den alminnelige nedrustning kan gjennomføres, skyldes det de mange og store vanskeligheter de forutser for kontroll med gjennomføringen av enhver delvis begrensning.

Nå kommer kanadierne til å legge frem et memorandum i denne saken, som i alle hovedpunkter kommer til å følge de samme linjer som det memorandum som er lagt frem fra norsk side, men som imøtekommer de innvendinger som er kommet underhånden, særlig fra amerikansk hold, hvor det gjelder enkelte av de konkrete bestemmelser vi har foreslått i vårt memorandum.

Hvor det gjelder det fjerde punkt, om reduksjon av rustninger i særlige områder, er jo det som i hovedsaken er i tankene, Central-Europa, og her oppsto det jo svær hallo i på det kristelig sosiale partis landsmøte i Hamburg i går og i tysk offentlighet, på grunn av en helt misvisende melding fra Washington fra to tyske journalister der borte, om at nå hadde Stassen foreslått en nedrustningssone i Mellom-Europa. I virkeligheten – og det fremgår jo av avisene i dag – er det han har foreslått en luftinspeksjonssone og ikke en nedrustningssone. Men hvor det gjelder dette med en sone med spesielt vidtgående nedrustning, er den opprinnelige Eden-

plan om en slik sone i virkeligheten lagt på hyllen av britene, og franskmennene er heller ikke noe begeistret for å bli minnet om den. Men russerne holder den i live. Deres siste forslag om 1/3 reduksjon av styrkene i Tyskland og om en viss reduksjon i Warszawa-paktens og NATO's områder er selvsagt blant de forslag som vil ha mest vidtrekkende konsekvenser hvis de blir akseptert. Stassen personlig skal mene at russerne har rimelig krav på visse slike reduksjoner, og at det bør bli en del av grunnlaget for gjennomføring av første stadium av nedrustningen. Men han antar at en reduksjon med 1/3 i Tyskland i første omgang går for langt. Her er kanadierne i tvil om hvorvidt Stassen har dekning for dette sitt syn på høyeste hold i Washington.

Hvor det gjelder basespørsmålet, som jo russerne stadig har tatt opp, og sagt at som ledd i første fase av nedrustningen må også basene på fremmede områder likvideres – viser det siste sovjetiske forslag en meget rimeligere holdning enn før. Russerne forlanger ikke lenger total eliminering av alle militærbase på fremmed område, men foreslår at spørsmålet om slike baser skal undersøkes med tanke på først å oppnå enighet om hvilke baser som kan legges ned i løpet av ett eller to år.

Hvor det gjelder sikring mot overraskende angrep, er det amerikanske standpunkt nå nærmest at de ønsker «Bulganin-planen» om kontroll på bakken av strategiske punkter gjennomført for hele Sovjet-Samveldet og hele de Forente Stater, mens de har forsonet seg med luftinspeksjon bare for begrensede områder. Det amerikanske standpunkt når det gjelder kontroll på bakken, er nærmest å oppfatte som en forhandlingsposisjon, og kanadierne tror at en kombinert fly- og landinspeksjon av begrensede områder er det som realistisk sett begge parter vil kunne akseptere. Det opprinnelige sovjetiske forslag om en 800 km bred flyinspeksjonszone i Europa er som kjent kritisert fra amerikansk side fordi det ikke gikk langt nok. Nå er det altså kommet et nytt forslag fra Stassen i dag, mer som en antydning enn som et fullt utformet forslag, om en slik sone i en noe større bredde enn de 800 km, som da skulle gå fra Nordpolen og følge lengdegraden ned til 45° bredde. Det vil si, det omfatter da Skandinavia, det omfatter det tyske område og det østerrikske, en del av Jugoslavia, men ikke Italia og ikke det egentlige Middelhavsområde, og det er da som svar på det sovjetiske forslag, som jo omfatter både en sone i Europa og soner i Stillehavet, hvor også amerikanerne kan tenke seg en avtale som omfatter Alaska og visse deler av Nord-Sibir, men hvor russerne har svart med et forslag som vil omfatte det vesentligste av de amerikanske industrisentra, mot et litt større antall kvadratkilometer i sne og tundra i Nord-Sibir. Det forslaget optas ikke helt alvorlig, men det er tydelig at man famler seg frem og søker seg frem til en viss enighet.

Avsluttende sier denne kanadiske kilden at det har vært merkbart, særlig under de private møtene mellom Vestmaktene, at det er Frankrikes representant, Moch, som nå spiller amerikanernes tidligere rolle i sin skepsis overfor sovjetiske forslag og advarer mot å ha tillit til dem. Han var i Sovjet-Samveldet omtrent samtidig med Spaak, og er vel da kommet tilbake med det samme inntrykk av en nokså kynisk, negativistisk holdning hos de russiske lederne.

Det er det vi i dag vet om situasjonen under disse nedrustningsforhandlingene. Men jeg vil gjerne avsluttende si at det var helt

påtagelig i innleggene fra alle hold under Rådsmøtet nå i Bonn, at det var en stigende opptatthet av at nå *måtte* man komme i gang, i hvert fall med et første skritt på nedrustningsveien, ellers sto man overfor perspektiver med helt umulige situasjoner, ikke minst økonomisk, på grunn av de stadig økende kostnadene ved å skulle følge med i den tekniske utvikling, og fordi man også på alle hold var klar over at den likevekten som bygger på atomvåpnet, den er en uhyggelig labil likevekt på lengre sikt.

Der var i Rådsmøtet også en diskusjon om Midt-Østen, på grunnlag av en rapport utarbeidet av den politiske komite. Denne rapporten ble uttrykkelig godkjent av Rådet, og det kan ha sin interesse å sitere litt av dens konklusjoner:

«Den fundamentale mangel på stabilitet som er en følge av omdannelsen av den tradisjonelle samfunnsstruktur i Midt-Østen og de nasjonalistiske aspirasjoner, vil i lang tid fremover gi Sovjet-Samveldet anledning til å utnytte situasjonen. Sovjet-Samveldet vil ikke unnlate å benytte seg av disse muligheter enten det nå er ved å påskynde uroen i området, øke sin egen innflytelse, eller ved å presse Vesten til å forhandle om en ordning i Midt-Østen eller i større områder på betingelser som Sovjet-Samveldet finner fordelaktige. Vestens anstrengelser i å føre en fornuftig og fast politikk i Midt-Østen er av vesentlig betydning for å kunne redusere eller eliminere sovjetisk innflytelse i området.»

Under drøftelsene i Rådet redegjorde Foster Dulles blant annet for kong Sauds besøk i de Forente Stater og for hans holdning i Jordan-krisen, og understreket de tydelige tegn på splittelse i araberverdenen som nå trådte frem. Det var ganske åpenbart at Nasser og Saud nå var rivaler til lederstillingen, og faren for at Nasser skulle komme til å dominere hele Midt-Østen, eventuelt som redskap for russerne, mente Dulles nå hadde avtatt. Han understreket også betydningen av den reise som den amerikanske spesialutsending, ambassadør Richards, nylig hadde foretatt til enkelte land i Midt-Østen. Denne reise hadde gitt bedre resultat enn man på forhånd hadde ventet.

Ellers kom det ikke frem noe særlig nytt under drøftingen av Midt-Østen-problemene.

Et annet problemkompleks som naturlig nok måtte spille en rolle når man møttes i Bonn, var spørsmålet om tysk gjenforening sett i relasjon til det europeiske sikkerhetsproblem. Der var utgangspunktet for drøftelsene en rapport fra en arbeidsgruppe med representanter fra de Forente Stater, Frankrike og Storbritannia som vestlige okkupasjonsmakter, og forbundsregjeringen.

Konklusjonene i denne rapporten var at Sovjet-Samveldets forslag som var kommet etter Genève-konferansen, var uakseptable, men der var kommet inn et nytt moment, utviklingen i satelittlandene, som etterhvert vil kunne få innvirkning på Sovjets holdning til gjenforeningsspørsmålet, og kanskje større virkning enn eventuelle diplomatiske fremstøt fra Vestmaktene. Videre understrekes det at det er nødvendig å sikre støtte i folkeopinionen i de vestlige land for den Tysklands-politikk Vestmaktene fører, og at det må føres et opplysningsarbeide også i de uforpliktende land.

Konkret tilrår rapporten at en må opprettholde kjernen i Vestmaktene Tysklands-forslag fra Genève-konferansen, men at de bør utdypes og utfylles. For det annet at en ny firemaktskonferanse på kort sikt foreløpig ikke er tilrådelig, og heller ikke for tiden noen behandling av saken i FN, men at spørsmålet om gjenforening og det europeiske sikkerhetsproblem må forfølges via diplomatiske kanaler.

Så ble et forslag som var fremsatt av den italienske utenriksminister om folkeavstemning i Tyskland – både for Øst-Tyskland og Vest-Tyskland – gitt en pen begravelse, idet det ble sagt at det bør overveies, men at det vil by på mange vansker.

Ellers ble det understreket at de fire land i første hånd måtte fortsette sitt samarbeid og holde kontakt med de andre NATO-land.

Jeg tror nok der er en alminnelig fornemmelse av at det er nødvendig å føle russerne på tennene om og om igjen i denne saken. På den annen side tror jeg det er nokså stor samstemmighet om at den planen som nå har fått navnet «Gaitskell-planen», om et nøytralt belte som skulle omfatte Polen, Tsjekkoslovakia og Ungarn på Østsiden og hele Tyskland på Vestsiden, hadde forferdelig liten mulighet for å gi grunnlag for reelle forhandlinger. Det var ikke tenkelig at russerne ville gå inn på det i det hele tatt, og et hovedhensyn – som forresten Gaitskell selv har trukket i forgrunnen sterkere i senere taler enn den i Berlin – er at man må ikke komme med et forslag som, hvis det blir akseptert, fører til at amerikanerne forsvinner fra det europeiske fastland. Man må ikke komme med forslag som man ikke kan ta ansvaret for å gjennomføre i praksis, og det er i lang tid fremover fortsatt nødvendig både av militære og politisk-psykologiske grunner at amerikanerne er fysisk til stede på europeisk fastland.

Så var det en ganske kort drøfting av Kypros-spørsmålet, hvor man bare konstaterte at på grunn av den greske regjeringens holdning var det ikke mulig for NATO å gjøre noe. Grekerne avviser enhver innblanding fra NATO's side.

Hvor det gjaldt det ikke-militære samarbeidet, konstaterte man bare at det var for tidlig å trekke noen konklusjoner. Den avgående generalsekretær, Ismay, har helt bevisst unnlatt å sette i gang ting der på grunnlag av våre anbefalinger, fordi han vil at den nye mann som nå skal lede organisasjonens arbeide i 5 år fremover, Spaak, skal få gjøre opplegget, og det tror jeg alle respekterer.

Hvis komiteen så har tid, skulle jeg kanskje til slutt, siden det har vært nevnt her, gi en kort redegjørelse for det som har passert i forbindelse med spørsmålet om *Spanias medlemskap i NATO*.

Den saken – det vil jeg med en gang si – ble overhodet ikke reist, og det ventet jeg heller ikke at den ville bli, men den har altså kommet til å spille en rolle på grunn av at pressen har vært så sterkt opptatt av den.

Det som har vært utgangspunktet for norsk presses opptatthet, er at Representantenes Hus i de Forente Stater alt i juli 1955 vedtok en resolusjon om at Spania burde bli invitert til å bli medlem av NATO. Da den meldingen kom, uttalte statsministeren i Dagbladet den 15. juli 1955:

«Her i Norge mener vi at det bare vil svekke NATO om Spania skulle bli opptatt som medlem. Det er et synspunkt som såvidt jeg forstår, deles av Stortinget og storparten av det norske folk. Det har ikke foreligget noe konkret forslag i NATO om opptagelse av Franco-Spania som medlem. Vi håper at det ikke kommer noe slikt forslag. Men hvis det skulle komme, går jeg ut fra at det ikke kan få tilslutning fra norsk side.»

Så kom det i april 1956, som følge av at den spanske utenriksminister var på besøk i Washington et spørsmål fra Verdens Gang til Utenriksdepartementet om det norske standpunkt. I sammenheng med det besøket var det hevdet at han var der for å forberede spansk inntreden i NATO, og det ble da svart at den norske regjerings standpunkt til Spanias eventuelle medlemskap i NATO var uforandret.

Så, den 9. mars i år, kom det gjennom NTB/Reuter fra Washington en pressemelding, hvor det blant annet het:

«Det amerikanske utenriksdepartement erklærte i går at det forsøker å skape en gunstig atmosfære for fremtidig spansk deltakelse i NATO. Den assisterende utenriksminister Robert Hill uttaler i et brev til Senatets utenrikskomite at det amerikanske utenriksdepartement ikke hadde noe imot et forslag om at Kongressen i resolusjons form skal gi uttrykk for et ønske om at Spania må bli opptatt i NATO. Han fremholdt at de Forente Stater er stemt for et spansk medlemskap i NATO, men tilføyet at dette forutsetter bedring i forbindelsene mellom Spania og visse NATO-land.»

Den 18. mars 1957 ga så utenrikskomiteen i Representantenes Hus enstemmig sin tilslutning til et resolusjonsforslag som henstillet at Spania måtte opptas som medlem av NATO.

Med henblikk på eventuelle presseforespørsler ble ambassaden i Washington i et telegram av 20. mars fra Utenriksdepartementet underrettet om at det ikke var noen endring i det norske syn om at Spania ikke var ønsket i NATO.

Den 29. mars brakte så «Friheten» en melding om at ifølge en melding fra Bonn ble det offisielt opplyst at Vest-Tyskland kom til å støtte det amerikanske forslaget om at Spania skulle tas opp i NATO. Denne melding forela «Friheten» for statsministeren med et spørsmål om Norge hadde endret sitt standpunkt, og til det svarte statsministeren kort: Nei.

Så ble jeg, på grunnlag av at dette hadde vært fremme i pressen, interpellert under et foredrag jeg holdt i Trondheim, og sa da bare det samme – der er ingen endring. Men det kom i avisens referat til å få følgende form:

«Utenriksministeren nyttet også høvet til i sitt sluttinnlegg etter debatten, å slå kategorisk fast at Norge fortsatt vil motsette seg at Spania blir opptatt som medlem av NATO, og så lenge et av medlemslandene motsetter seg det, er det også gitt at Spania ikke blir opptatt som medlem.»

Etter at så både Representantenes Hus og Senatet enstemmig hadde vedtatt resolusjonen, kom det 15. april i år fra Washington en UP-melding om at det bare ville avhenge av Norge, nærmere bestemt av Norges utenriksminister, om Spania ble opptatt som medlem av NATO. Den ble offentliggjort 15. april, blant annet i Dagbladet, med fet overskrift: «Lange vil avgjøre om Spania blir med».

På grunnlag av denne meldingen kom så UP's Oslo-kontor med 8 skriftlige spørsmål til meg, de fleste av dem av hypotetisk art. Jeg svarte bare på dem, som ikke var hypotetiske.

Det første spørsmål var: Har der vært diplomatiske henvendelser fra amerikansk side for å vinne norsk tilslutning til Spanias medlemskap i NATO? – På det svarte jeg nei.

Det andre spørsmålet var: Har der vært drøftelser mellom Islands, Danmarks og Norges regjeringer om dette spørsmålet? – På det svarte jeg også nei.

Det tredje spørsmålet var: Vil Norge nedlegge veto om saken kommer opp i NATO's Råd? – På det svarte jeg: Jeg har ingen indikasjon på at saken overhodet kommer opp i NATO's Råd, og for øvrig vil Norges standpunkt være kjent fra erklæringer nylig fra statsministerens og utenriksministerens side.

Dette fikk så i Byråets melding utad følgende form:

«Utenriksministeren gjorde det klart at Norges standpunkt til spørsmålet ikke hadde endret seg i det siste og at et norsk veto var sannsynlig hvis spansk medlemskap ble foreslått av noe land, det være seg de Forente Stater eller et annet medlem av NATO, på det forestående rådsmøte i Bonn.»

Det er altså diktet opp over et svar som sa at det er ingen indikasjon på at saken kommer opp, men Norges standpunkt er kjent.

Så ble, åpenbart som følge av denne meldingen, ambassadør Ræder i Madrid tilkalt til understatssekretæren i det spanske utenriksministerium og anmodet om en nærmere redegjørelse vedrørende den uttalelse som jeg hadde gitt til United Press dagen før om spørsmålet om Spanias medlemskap i NATO. Jeg skulle blant annet ha uttalt at Norge ville nedlegge sitt veto hvis saken kom opp i NATO's Råd. Da Spania aldri hadde søkt om medlemskap i NATO, fant man en slik offentlig uttalelse upåkrevet og derfor «uvennlig» overfor Spania.

Den 25. april meddelte så ambassadør Ræder etter instruks fra Utenriksdepartementet den faktiske sammenheng med hvordan jeg hadde besvart disse spørsmål, og etter at han hadde forklart sakens sanne sammenheng understreket han at det ikke var tatt noe initiativ fra norsk side, men at jeg hadde funnet det nødvendig å besvare visse konkrete spørsmål som ble stillet, og derunder hadde jeg vist til Norges offisielle syn på spørsmålet om spansk medlemskap i NATO.

Endelig fremholdt ambassadøren at den norske regjering beklaget at den spanske regjering hadde oppfattet utenriksministerens uttalelse som «uvennlig» overfor Spania. Den norske regjeringens standpunkt til spørsmålet om Spanias medlemskap i NATO bygger på det syn som Regjeringen, med full støtte i Stortinget og den norske opinion, har på selve karakteren av samarbeidet i NATO. Regjeringen ser på dette samarbeid ikke bare som en militær allianse, men som et bredt politisk samarbeid, og legger særlig vekt på at den demokratiske målsetting som er presisert i selve Atlanterhavspaktens tekst, må være grunnleggende for organisasjonens arbeid.

Dette foregikk altså i slutten av april. Den spanske demarche var 17. april, og det norske svaret var 25. april. Det har i pressen vært konstruert en sammenheng

mellom dette og visse tiltak i det penge- og handelspolitiske plan, men det er en konstruksjon. Det var ved et dekret av 5. april 1957, offentliggjort 12. april, at det spanske handelsministerium fikk fullmakt til å utferdige nødvendige bestemmelser om fastsettelse av enhetlige kurser for kjøp og salg av fremmed valuta. Siden 1948 har forskjellige kurser for kjøp og salg av utenlandsk valuta vært gjeldende for de forskjellige varegrupper. Hittil er det ikke offentliggjort noen nye bestemmelser, og det er derfor et åpent spørsmål hvilke virkninger nyordningen vil få for Spanias samhandel med utlandet.

Den 10. april ble det offentliggjort en devaluering av den spanske peseta med 8 % i forhold til samtlige utenlandske valutaer. Kursendringen er altså lik for alle land. En endring i den pesetakurs som gjaldt for klippfisk, rammer derfor samtlige klippfiskeeksporterende land i samme grad som den rammer Norge.

Det er fra spansk side opplyst at hensikten med devalueringen og overgangen til enhetlige kurser er å bekjempe inflasjonen og å bringe orden i den vanskelige økonomiske situasjon som landet befinner seg i etter de store frostkatastrofer som ifjor rammet det spanske næringsliv, i første rekke appelsinhøsten.

I sammenheng med dette kan jeg kanskje opplyse at handelsministeren kommer til å reise til Barcelona i forbindelse med åpningen av Norges dag på varemessen der nede, og han kommer da til å benytte anledningen til å avlegge et besøk også i Madrid, for å drøfte de forestående handelsforhandlinger, som – nettopp på grunn av frostkatastrofen – tegner til å bli ganske vanskelige.

Statsråd Skaug: Jeg kan kanskje føye til at denne devaluering og denne innføring av enhetlige kurser på pesetas, er skritt som den spanske regjering har gått til bl.a. også etter meget sterke henstillinger fra en teknisk delegasjon fra OEEC, som har vært i Madrid for å finne ut hvilke reelle økonomiske vanskeligheter som foreligger for et nærmere økonomisk samarbeid mellom Spania og Vest-Europa for øvrig, noe som har vært diskutert i noen tid. Der har det store problem vært disse «multiple exchange rates» som Spania har operert med, og delegasjonen har sagt at så lenge de ikke avskaffer systemet, er enhver utbygging av det økonomiske samarbeid med Spania umulig.

Formannen: Jeg skal takke for redegjørelsene. – Vi kan vel like godt ta *Europarådet* med det samme, det behøver vel ikke ta så lang tid.

Utenriksminister Lange: Det var et éndagsmøte i Ministerkomiteen for Europarådet i Strasbourg den 29. april, og den viktigste sak på dagsordenen der var omgruppering av de europeiske organisasjoner, altså et spørsmål om man kan finne frem til en rasjonalisering og en samordning, særlig av alle de parlamentariske forsamlinger, men også av de mange sekretariater som etter hvert gror opp i forbindelse med de nye samarbeidsorganisasjoner.

Grunnlaget for diskusjonen var for det første en rapport som den fungerende generalsekretær i Europarådet hadde avgitt etter oppdrag fra Ministerkomiteen, om forholdet mellom Europarådet og OEEC, og for det annet var det de forhandlinger

som har foregått om en rasjonalisering av de europeiske parlamentarikerforsamlinger, hvor Europarådets forsamling har tatt initiativ overfor de seks maktene, for at vi ikke skal få enda en ny europeisk forsamling på toppen av dem vi har fra før av, i forbindelse med fellesmarkedet og EURATOM.

Dette var den første anledning til å drøfte i Europarådet de planer som foreligger om en forenkling og koordinering av det europeiske samarbeidet. Hittil er jo både Europarådet og OEEC blitt holdt utenfor disse planene. De har vært nevnt i NATO's Råd ganske i forbifarten, men de er først og fremst blitt drøftet mellom de seks land i den Vesteuropiske Union og Storbritannia. Nå holder de seks på å utforme det institusjonelle system for kull- og stålfellesskapet, fellesmarkedet og EURATOM, og leter seg frem til en felles forsamling for alle tre, som bare omfatter de seks land.

De syv, altså de seks plus Storbritannia, har innenfor den Vesteuropiske Union tatt opp til drøfting den britiske idéskissen om en stor plan – a grand design – for de europeiske samarbeidsorganisasjoner.

Vi hevdet under debatten i Europarådet nå som vårt syn at Europarådet og OEEC, som er de videre organisasjoner, må ta opp disse organisasjonsproblemer til behandling, vi kan ikke nøye oss med passivt å vente på resultatet av de drøftingene som foregår mellom de seks og de syv, for da kan tingene låse seg fast, uten at vi andre får anledning til å øve innflytelse på resultatet. Vi la frem et resolusjonsforslag i flukt med dette, hvor vi foreslo at Generalsekretærens rapport skulle oversendes Ministerrådet i OEEC, og at man samtidig skulle anmode Liaisonkomiteene mellom Europarådet og OEEC om å ta for seg rapporten, slik at alle OEEC's medlemsland kunne komme inn i bildet. Denne resolusjonen ble vedtatt av Ministerkomiteen, så denne foreleggelsen for OEEC kommer nå til å finne sted.

Hvor det gjelder «grand design»-planen, altså om én stor, altomfattende forsamling for både det europeiske og det atlantiske samarbeidet, delt opp i seksjoner for henholdsvis økonomisk, politisk og militært samarbeid, hevdet jeg i mitt innlegg der nede at jeg trodde den planen var helt urealistisk slik som den nå foreligger, for det var ikke tenkelig at de nøytrale medlemmene av OEEC og Europarådet kunne godta å gå inn i en organisasjon som også hadde forsvarssamarbeid som sitt formål, og at jeg trodde man derfor måtte skille mellom det samarbeidet som omfattet forsvaret og det som omfattet det økonomiske og mer generelt politiske og kulturelle. For øvrig var det en rent preliminær diskusjon, og den munnet ikke ut i noe annet enn at vi fikk inn et avsnitt i kommunikéet som fastslår at så snart de forberedende drøftelser som nå er i gang mellom de seks og de syv om hele dette problemkomplekset har ført frem til foreløbige konklusjoner, skal det forelegges for Europarådet, og at de endelige vedtak om hvordan de europeiske institusjoner og forsamlinger skal organiseres, tilligger Europarådet og ikke de små forsamlingene, de seks' og de syvs forsamling. Det var i grunnen det som hadde betydning på det møtet, og jeg tror at resultatet av møtet ble at vi får penset dette inn i en forhandling hvor også landene utenom den lille kjerne vil kunne øve reell innflytelse på saken.

Så kan jeg bare nevne for ordens skyld at vi hadde jo forsøkt underhånden å hindre at det nå, mens alt dette om en nærmere samordning av de forskjellige organisasjoner var oppe til diskusjon, skulle velges en ny generalsekretær i Europarådet. Det henger også delvis sammen med at ingen av de to kandidater som var foreslått, vakte noen begeistring hos oss, hverken på regjeringshold eller blant medlemmene av forsamlingen. Men det viste seg at vi manglet akkurat 1 stemme på å kunne blokere valget, og da fant vi at det ikke var noen grunn til å legge oss ut med Holland eller Italia ved som en demonstrasjon å stemme mot når vi visste at vi ville lide nederlag, så det ble enstemmig oversendt forslag om to kandidater til Forsamlingen.

Det ble så i forsamlingen gjort et forgjeves forsøk på å stoppe valget der og, og så ble resultatet at den italienske tidligere statssekretær i Utenriksdepartementet og senator – var det vel – Benevenuti ble valgt til generalsekretær i Europarådet.

Formannen: Jeg skal igjen få takke for redegjørelsen. Jeg tror utenriksministeren har hatt en ganske stor påkjenning. Er det noen som har noe å spørre om eller noe å fremholde? Hvis ikke, hever vi møtet. – Ingen bemerkning er fremkommet.

Møtet hevet kl. 12.05.